

ผู้นำต้นแบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน

Leadership Prototypes for Community Well-being Behavioral Change

ผู้วิจัย นฤพร ไชยสุขทักษิณ¹

Narueporn Chaisuktaksin¹

naruep_1972@hotmail.com

ทวิศักดิ์ พุฒสุขชี²

Thaweesak Putsukee²

วันชัย ธรรมสังการ³

Wanchai Dhammasaccakarn³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาผู้นำต้นแบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน และผลที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน ดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้นำท้องถิ่น แกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ 4 พื้นที่ที่เป็นพื้นที่ต้นแบบเรื่องการจัดการสุขภาวะ ได้แก่ ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ ตำบลปริก อำเภอสะเตาะ และตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา รวม 68 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาประมวลเข้าด้วยกันและจัดแบ่งประเภทข้อมูลออกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์และใช้วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำมีบทบาทที่สำคัญได้แก่ 1) บทบาทในการเป็นต้นแบบและผู้ริเริ่มกระบวนการ 2) บทบาทในการบริหารจัดการคน 3) บทบาทในการกระตุ้น 4) บทบาทในการแสวงหาความร่วมมือและการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และคุณลักษณะของผู้นำได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำ ซึ่งประกอบด้วย 1) ความอดทน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือความมีจิตอาสา 2) มีความคิดเป็นระบบและเป็นผู้นำทางความคิดแบบเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเริ่มต้น กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ 4) การเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ 5) การมีความสามารถในการเรียนรู้และใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ และคุณลักษณะด้านทักษะของผู้นำ ได้แก่ 1) เข้าใจบริบทและเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของท้องถิ่น 2) มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของท้องถิ่น 3) ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น 4) มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานและการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะ พบว่าผู้นำมีส่วนอย่างสำคัญที่นำมาซึ่งการมีสุขภาวะที่ดีของชุมชนและส่งผลให้เกิดสุขภาวะ 4 มิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ด้วยกระบวนการที่ชัดเจนจากกิจกรรมในแต่ละพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, สุขภาวะชุมชน, การเปลี่ยนแปลงสุขภาวะ, ผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงสุขภาวะชุมชน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาที่ยั่งยืน วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

² อาจารย์ ดร.,สังกัดคณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ

³ รศ.ดร.,ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Abstract

This article aims to present leadership prototypes of existing leaders having roles to influence community well-being behavioral change for people in the areas. The qualitative research was employed to conduct, In-depth interviews and group discussion method were among key instruments used to collect data 68 people, in four targeted sub-district areas of Songkhla province, precisely: in Thakham, Khuanru, Prik Municipality, and Chalare Municipality. The data was analyze and classified into various issues according to the objectives and the method of presenting the results.

The research concluded the following findings : The principal roles of leadership include : 1) role of changing model and person of initiatives in action ; 2) role of administrator of manpower ; 3) role of catalyzing person ; and 4) role of promoter of collaboration and participation of all parties. The characteristics to quality their leadership are in their : 1) perseverance and militarism in social actions ; 2) having been keen in their good ideas and always ready to lead as well as to inspire people for action ; 3) being a man of visions ; 4) being adviser and supporter to other people ; and 5) their capability in learning and applying knowledge for social benefits. As for their necessary skills, there shall be, in their capacity of : 1) understanding of holistic and environmental context of their working areas ; 2) analytical talents for throughout understanding of reality of organization in all aspects and making use of this in planning of successful actions to launch ; 3) coordination skills ; and 4) anticipation skill for trends in social change and the result of the leadership models for behavior change in community well – being found that change leaders bring well-being of community, resulting in 4 dimensions of well - being communities include physical well – being, mental well - being , social well - being and spiritual well - being with processes from various activities in each area by participation of people in the community.

Keywords: Leadership, Community Well-being, Well-being Changes, leader with Community Well-being.

บทนำ

สุขภาวะเป็นเป้าหมายหรือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาคน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการมีสุขภาวะที่ดั้นดั้นต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ สังคม และทางสติปัญญาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวมทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการนำไปสู่สุขภาวะที่ดี มีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน มีกิจกรรมที่สนับสนุนและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่ก่อให้เกิดการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข หากแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งนำไปสู่การใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไทย นำมาซึ่งปัญหาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาวะทุกด้านตามมา การมีสุขภาวะที่ดีต้องเริ่มต้นจากการมีสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความสมบูรณ์ทางร่างกาย ทางจิตใจ สังคมและทางสติปัญญา (ประเวศ วะสี, 2551) โดยมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวม โดยผู้นำถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดสุขภาวะขึ้นในชุมชน

ผู้นำมีบทบาทความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนและของกลุ่มที่จะทำให้มีการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงต่างๆไปสู่แนวทางที่พึงประสงค์และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืนได้ โดยในการดำเนินการที่ผ่านมา ได้มีพื้นที่ที่มีการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและเป็นต้นแบบในการจัดการสุขภาวะชุมชนในจังหวัดสงขลา ซึ่งสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งโดยเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนจากหลายภาคส่วนซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นศักยภาพพื้นที่ การจัดการสุขภาวะของจังหวัดสงขลาเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนของคนในสังคมที่มุ่งมั่นนำพาสู่ความมีสุขภาวะได้ ในการร่วมกันขับเคลื่อนจังหวัดสงขลาสู่การมีสุขภาวะที่ดี เช่น การสร้าง “แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา” ซึ่งได้กลายมาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทุกฝ่ายยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแนวทางเดินให้สงขลาก้าวสู่เส้นทางแห่งสุขภาวะ ตามโครงการนำร่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นด้านสุขภาพ อันเป็นผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำมาสู่ความตื่นตัวและการขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพโดยภาคประชาชนสงขลาอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในช่วงปลายปี 2544 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เข้ามาสนับสนุนให้จังหวัดสงขลาเป็น 1 ใน 10 จังหวัดนำร่องเข้าร่วม “โครงการพัฒนาเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพ” โดยมุ่งเน้นรวบรวมองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่มีอยู่เพื่อนำมาต่อเนืองเชื่อมโยงในการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน ในโครงการพัฒนาตำบลสุขภาวะภายใต้การสนับสนุนของสำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับคัดเลือกเป็นพื้นที่ต้นแบบหรือตำบลเรียนรู้ของจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 2 พื้นที่ คือ ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ และตำบลปริก อำเภอสะเตา โดยพิจารณาจากการสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมชัดเจนและเป็นพื้นที่ต้นทางที่ใช้สำหรับต่อยอดการพัฒนาให้กับตำบลอื่น ๆ และจาก 2 พื้นที่ต้นแบบในข้างต้น ได้มีการขยายและสร้างพื้นที่เครือข่ายภายในจังหวัดสงขลา มีพื้นที่เข้าร่วมในระยะแรก คือ ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล อำเภอสิงหนครจังหวัดสงขลา โดยการดำเนินการที่ผ่านมาทั้ง 4 พื้นที่ได้มีการยึดเอาฐานชุมชนมาสร้างเสริมกระบวนการในการสร้างสุขภาวะชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

และเป็นรูปธรรมเกิดผลเด่นชัด ได้แก่ ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นการเรียนรู้กระบวนการพัฒนานโยบายเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ว่าด้วย “ธรรมนูญสุขภาพชุมชนตำบลท่าข้าม” ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนประเด็นสุขภาพเพื่อแก้ปัญหามลพิษในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยจัดให้เป็นกิจกรรมชุมชน ใช้หลักการ “สุจริต จิตอาสา” ในการขับเคลื่อนการปฏิบัติจริงในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการชดเชยสิ่งเหลือใช้ และเพิ่มมูลค่า ทดแทนการสร้างมลพิษ

ชุมชนบ้านปรึก เทศบาลตำบลปรึก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา กับแนวทางในการดำเนินการขับเคลื่อนสู่ตำบลนำอยู่ของเทศบาลตำบลปรึก มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม มากมาย เช่น ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพลังงานทดแทน โดยใช้แนวคิด “การจัดการขยะฐานศูนย์” หรือการทำขยะให้ลดลงและให้หมดไป ด้วยการจัดการขยะที่ต้นทาง-กลางทาง-ปลายทาง ระบบอาสาเพื่อการดูแลสุขภาพภาคประชาชน เช่น อสม. แม่อาสา อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ อสม.น้อย อาสาสมัครฯ (อปพร.) กู้ชีพ เป็นต้น ที่เป็นตัวขับเคลื่อนงาน ด้านสุขภาพของตำบล การจัดสวัสดิการชุมชน การสนับสนุนและร่วมทำงานกับองค์กรชุมชน ต่างๆ เป็นต้น มีการออกแบบกิจกรรมการสร้างสุขภาพของตำบลโดยมีระบบการเรียนรู้และการศึกษาของคนทุกช่วงวัยเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนงานและเชื่อมโยงไปสู่ระบบอื่นๆ โดยพบว่ามี การพัฒนาใน 3 ระบบหลัก คือ 1) ระบบการบริหารจัดการตำบล 2) ระบบการเรียนรู้และการศึกษา 3) ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพลังงานทดแทน และ 4. ระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการและเกษตรปลอดภัย ในขณะที่เดียวกันมีระบบสนับสนุน 2 ระบบ คือ ระบบอาสาสมัครเพื่อการดูแลสุขภาพและระบบการสื่อสาร จนเกิดผลที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างชัดเจน

องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู้กับแนวทางการสร้างให้เป็นชุมชนนำอยู่มีสุขภาพที่ดี ประเด็นในเรื่องของการเมืองสมานฉันท์ที่เกิดจากปัญหาความขัดแย้งจากการเลือกตั้ง ซึ่งได้เกิดฐานคิดของการทำงานแบบเดิน 3 ขา มีท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) , ท้องถิ่น(องค์การบริหารส่วนตำบล) และองค์กรศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ครู พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนต่างๆ ชาวบ้าน เยาวชน สตรี ข้าราชการ และจากทุกหน่วยที่สนใจเข้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (ไปเที่ยวบ้าน เกลือ เขา ป่า นา เล.ภาวิณี ไซยภาค. 2554.) และมีการจัดตั้งโครงการธนาคารอาหารชุมชน ที่เกิดจากการเห็นปัญหาในเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมีต่างๆที่ใช้ในการเกษตร จึงได้ร่วมกันระหว่างผู้นำในชุมชนและชาวบ้านจัดทำโครงการที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอย่างแท้จริง

เทศบาลตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้ชื่อว่าเป็นตำบลต้นแบบในการสร้างนโยบายสาธารณะในการดูแลสุขภาพชุมชน คือได้มีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสร้างสุขภาพชุมชน (ตัวชี้วัดสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพชุมชน , 2552.) เหตุผลในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ เกิดจากสภาพปัญหาด้านสุขภาพโดยรวมของประชาชนตำบลชะแล้อยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วงและได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่เชื่อมโยงกันเป็นองครวมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2552) ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนได้รู้เท่าทันและมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพชุมชนร่วมกันจึงได้มีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพขึ้นในการเป็นเครื่องมือดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายคือ “ชาวชะแล้สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี 2555”

จากการดำเนินการทั้ง 4 พื้นที่ดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องผู้นำต้นแบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพชุมชน ว่ามีปัจจัยและต้นทุนหนุนเสริมที่สำคัญ ได้แก่ การมี “ผู้นำ” ที่สามารถสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่องและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการค้นหาคุณลักษณะ บทบาทของผู้นำในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้นำในพื้นที่

อื่นๆในการสร้างผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน รวมทั้งผลที่เกิดจากผู้นำในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชนที่ดีและมีความยั่งยืนต่อไป อันนำไปสู่การสร้างสุขภาวะชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ค้นหาผู้นำต้นแบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน
2. ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งใช้วิธีการเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด (Criterion - Based Selection) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรีตำบล
2. แกนนำการพัฒนา ได้แก่ ผู้นำกลุ่มในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัคร (อสม.)
3. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษาย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 ปีขึ้นไปและสามารถให้ข้อมูลในเรื่องที่ต้องการศึกษาได้

พื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาประกอบด้วย 4 พื้นที่ในจังหวัดสงขลา ได้แก่ 1) ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ 2) ตำบลปริก อำเภอสะเตา 3) ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ และ 4) ตำบลชะแล้ อำเภอลี้หอนคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) เป็นประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาผู้นำต้นแบบและผลที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้นแบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน แกนนำการพัฒนา จำนวน 8 คน ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 8 คน รวม 17 คน ต่อหนึ่งพื้นที่
2. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) จะใช้ประเด็นคำถามลักษณะเดียวกัน แต่จะมีการปรับให้เหมาะกับรูปแบบในการเก็บข้อมูล โดยผู้ที่มีร่วมสนทนามี 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ นายก 2) แกนนำการพัฒนา ได้แก่ ผู้นำกลุ่มในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ 3) ประชาชนในพื้นที่ รวมแต่ละพื้นที่มีจำนวน 12 คนต่อพื้นที่

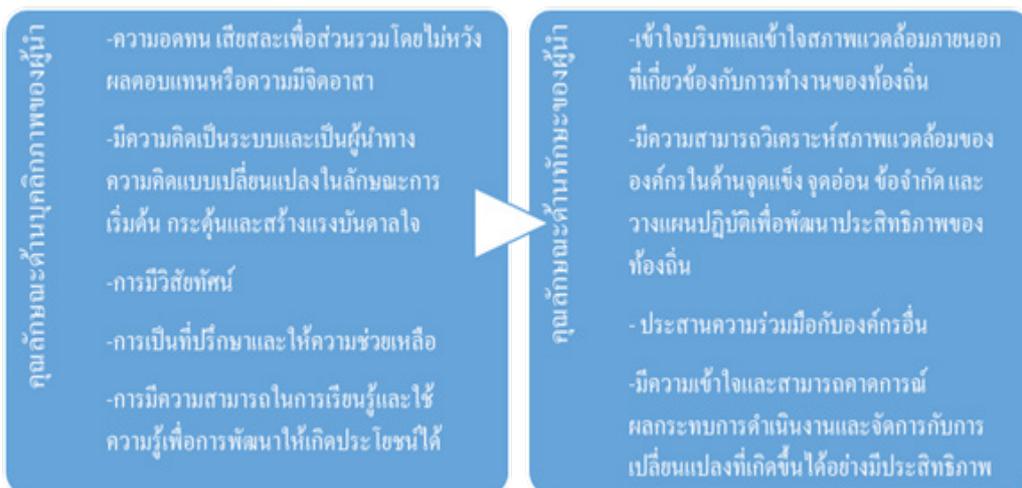
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม โดยนำข้อมูลมาประมวลเข้าด้วยกันและจัดแบ่งประเภทข้อมูลออกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ และใช้วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกควบคู่กับการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกัน และการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลโดยพิจารณาจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำการพัฒนา และประชาชนในพื้นที่ หากได้ข้อมูลที่คล้ายกันหรือตรงกันก็หมายความว่า ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

ผลการวิจัย

ผู้นำมีบทบาทที่สำคัญได้แก่ 1) บทบาทในการเป็นต้นแบบและผู้ริเริ่มกระบวนการ 2) บทบาทในการบริหารจัดการคน 3) บทบาทในการกระตุ้น 4) บทบาทในการแสวงหาความร่วมมือและการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และคุณลักษณะของผู้นำได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำ ซึ่งประกอบด้วย 1) ความอดทน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือความมีจิตอาสา 2) มีความคิดเป็นระบบ และเป็นผู้นำทางความคิดแบบเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเริ่มต้น กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ 4) การเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ 5) การมีความสามารถในการเรียนรู้และใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ และคุณลักษณะด้านทักษะของผู้นำ ได้แก่ 1) เข้าใจบริบทและเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของท้องถิ่น 2) มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของท้องถิ่น 3) ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น 4) มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงดังภาพข้างล่างนี้

คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและทักษะของผู้นำ

ผู้นำสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงสุขภาวะจนเกิดสุขภาวะ 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ดังนี้

พื้นที่ตำบลท่าข้าม

1) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ การทำเกษตรอินทรีย์ ชมรมผู้สูงอายุ (ดูแลสุขภาพและมีการให้ร่วมกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรง) กลุ่มแอโรบิก กลุ่มโยคะ กลุ่มรำผ้า กลุ่มร้องเงิงบิก กลุ่มโยคะ ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล ชมรมรวมพลคนต้านเบาหวาน (ลดน้ำตาล น้ำอืดลม หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในชีวิตประจำวัน) ศูนย์กีฬาตำบลท่าข้าม (ประชาชนมีการออกกำลังกาย อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้งๆ ไม่น้อยกว่า 30 นาที) กลุ่มแม่บ้าน(จัดทำเครื่องแกงสมุนไพร ดูแลด้านอาหารปลอดภัยในชุมชน)

2) สุขภาวะทางจิต ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ความผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านตำบล ศูนย์ฝึกอบรบศีลธรรมและวัฒนธรรม : โครงการอบรมเยาวชนฤดูกาลเข้าพรรษา กลุ่มเยาวชน

รักษัณ กลุ่มเยาวชนใจอาสาพัฒนาท่าข้าม กลุ่มเยาวชนมหัศจรรย์จิ๋ว เด็ก เยาวชนและประชาชนปฏิบัติ ตามหลักศาสนา มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตนและมีจิตอาสา 3) สุขภาวะสังคม ได้แก่ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดเรียบร้อยและห้ามทิ้งขยะลงในที่สาธารณะ ช่วยสอดส่องดูแลไม่ให้มีการ ขโมยทรัพย์สินและไม่ปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายทรัพย์สินหรือทำลายผู้อื่น สอดส่องดูแลสมาชิกใน ครอบครัวและชุมชนมิให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ร่วมกันสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีและ วัฒนธรรมต่าง ๆ สมาชิกในครัวเรือนรับประทานอาหารพร้อมกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง โรงเรียนท้องถิ่น 4) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ประชาชนร่วมกิจกรรมแสดงออกถึงความภาคภูมิใจ การให้ความเคารพต่อ บุพพการี ผู้มีพระคุณและผู้อาวุโส ประชาชนลด ละ เลิก อบายมุขทุกประเภท (ปรากฏอยู่ในธรรมนูญสุ ขภาวะชุมชนตำบลท่าข้าม) มหาวิทยาลัยชีวิตตำบลท่าข้าม แก่หนี่แก่จนเริ่มต้นชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โครงการอบรมเยาวชนฤดูกาลเข้าพรรษา

พื้นที่ตำบลควนรู

1) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ ส่งเสริมให้ประชาชนออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่ไม่มีสารพิษ ปลูกผักกินได้ (โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ) โรงเรียน อสม. (รพสต.ควนรู) ธนาคารอาหารชุมชน ตลาดนัด สุขภาพ ศูนย์ส่งเสริมการผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านหนองโอน สวนสมรม 2) สุขภาวะทางจิต ได้แก่ การจัด วันกตัญญู ธนาคารความดี กิจกรรมงานมหกรรมภูมิปัญญาชุมชน คนควนรู กลุ่มยูเคชตรโรงเรียนชุมชน บ้านโคกค้าย ศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมชุมชน(วัดไทรใหญ่) เด็กและเยาวชนรักษัณ 3) สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ โรงผลิตขนมจีนของชุมชน(สร้างรายได้ให้ชุมชนและอนุรักษ์อาชีพดั้งเดิม) การ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระบบเครือข่าย ศูนย์เรียนรู้พลังงานชุมชน โรงสีข้าวชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุน แม่ของแผ่นดิน กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มกลองยาว กลุ่มโคขุน กลุ่มขนมไทย กองทุนสัจจะลดรายจ่าย วันละบาท กองทุนสวัสดิการครบวงจร กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบบ้านหนองเสาธง 4) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ศูนย์ปฏิบัติธรรมที่พักสงฆ์เกาะบก (ต้องการ ให้ชุมชน ลด ละ เลิก (อบายมุข) การแทงหยวก การไปวัดวันพระ กาทลอเป็นการแสดงดนตรีในงานศพ เป็นวัฒนธรรมของภาคใต้)

พื้นที่ตำบลชะแล้

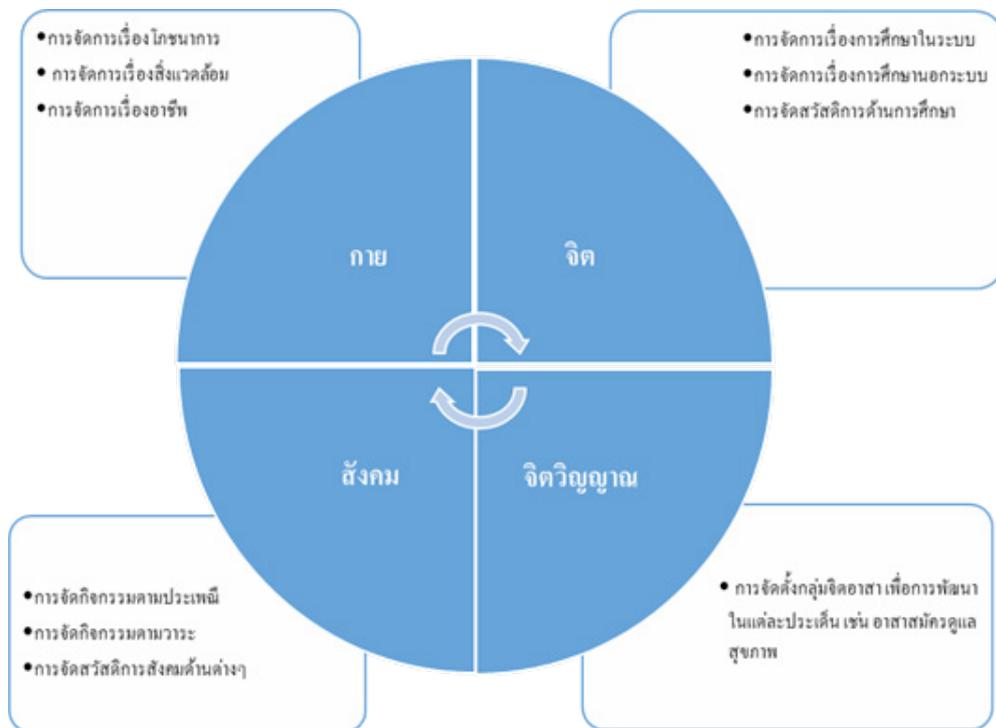
1) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ตำบลชะแล้ โครงการอาหารกลางวันนักเรียน (อาหารปลอดภัย) ธนาคารขยะ การตรวจคัดกรองสุขภาพร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชะแล้ 2) สุขภาวะทางจิต ได้แก่ อาสาสมัครชุมชน เช่น อสม.น้อย แม่/พ่ออาสา ผู้ดูแลกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เพลง บอก เพลงกล่อมลูก 3) สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ โครงการวัยเรียนวัยใสห่างไกลยาเสพติด(ทุกปี) โครงการ สานสายใยครอบครัว ชมรมผู้สูงอายุ งานประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ธนาคารชุมชน กลุ่มชะแล้รักษัณโรง และผึ้งหลวง อนุรักษ์ป่าชายเลน โรงสีข้าวชุมชน ศูนย์วิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมการผลิตและแปรรูป ข้าวสารคุณภาพ ศูนย์แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 4) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ได้แก่ โครงการแห่เทียน พรรษา(ทุกปี) โครงการแห่ผ้าขึ้นพระบรมธาตุสุวรรณคีรีเจดีย์วัดชะแล้ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมตำบลชะแล้

พื้นที่ตำบลปรึก

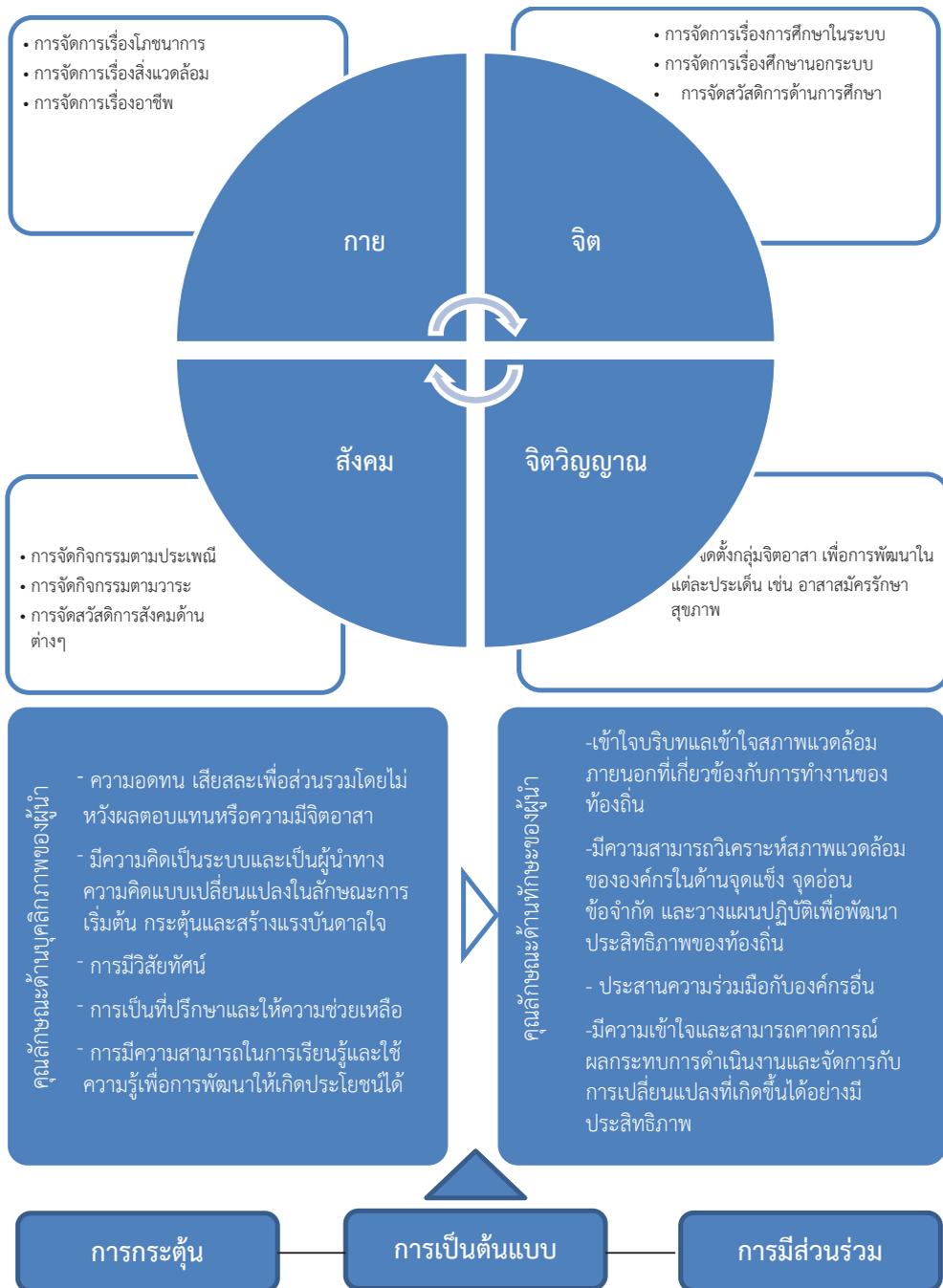
1) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ การทำเกษตรผสมผสานไม่ใช่สารเคมี ปลูกผักปลอดสาร พิษ(ศูนย์ถ่ายทอดการทำเกษตรผสมผสานและเกษตรปลอดภัย เทศบาลตำบลปรึก) โรงปุ๋ยหมักอินทรีย์ ธนาคารขยะ การจัดการขยะ 2) สุขภาวะทางจิต ได้แก่ อาสาดูแลคนพิการ อาสากู้ชีพ อสม.น้อย อาสาสมัคร

ดูแลผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง แม่อาสา 3) สุขภาวะสังคม ได้แก่ กลุ่มแกนนำเยาวชน สวัสดิการ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน กลุ่มพริกแกง พลังงานทดแทน กลุ่มพืชสมุนไพร กลุ่มเครื่องแกงตำมือ กลุ่มดอกไม้สด กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มขนมไทยและเบเกอรี่ กลุ่มคั้นน้ำกะทิสด กลุ่มผู้เลี้ยงปลาดุก กลุ่มหอมเจียว กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท 4) สุขภาวะจิตวิญญาณ ได้แก่ การจัดกิจกรรมทางศาสนา ให้กับเด็กและเยาวชน (ทุกเช้าของแต่ละวัน) การจัดกิจกรรมประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม

จากการดำเนินกระบวนการพัฒนาโดยผู้นำทั้ง 4 พื้นที่ได้ก่อให้เกิดสุขภาวะขึ้นทั้ง 4 พื้นที่ ดังแสดงในภาพข้างล่าง

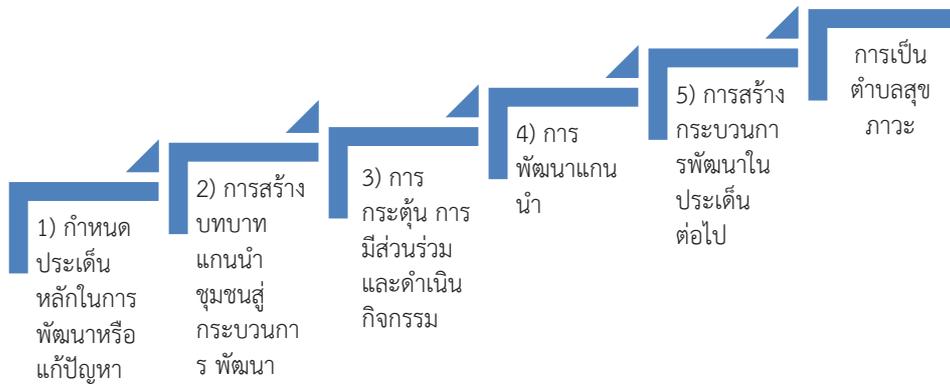
กระบวนการเกิดสุขภาวะชุมชนโดยผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถสรุปได้เป็นภาพต่อไปนี้

จะเห็นได้ว่า การมีคุณลักษณะที่ดีของผู้นำทั้ง 2 ด้านได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วย ความอดทน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือความมีจิตอาสา มีความคิดเป็นระบบและเป็นผู้นำทางความคิดแบบเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเริ่มต้น กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ การมีวิสัยทัศน์ การเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ และการมีความสามารถในการเรียนรู้

และใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ และคุณลักษณะด้านทักษะ ได้แก่ เข้าใจบริบทและเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของท้องถิ่น มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น และความเป็นคนที่มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถก่อให้เกิดสุขภาวะแก่ชุมชนท้องถิ่นได้ทั้ง 4 มิติ

กระบวนการก่อให้เกิดตำบลสุขภาวะทั้ง 4 พื้นที่ ซึ่งเป็นขั้นตอนดังภาพต่อไปนี้

จากขั้นตอน 5 ขั้นตอนของกระบวนการเป็นตำบลสุขภาวะโดยการแสดงบทบาทของผู้นำที่ได้เริ่มต้นจากการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยจุดประเด็นสำคัญให้ชาวบ้านและแกนนำชุมชนร่วมคิดเพียง “ประเด็นเดียว” ซึ่งการดำเนินการลักษณะนี้จะทำให้เกิดความง่ายในการมองร่วมกันและหาแนวทางในการดำเนินการ ตลอดจนการสร้างการมีส่วนร่วมได้ง่ายและมีพลังมากกว่าในการดำเนินการ ต่อเนื่องไปสู่ขั้นตอนที่ 2 ที่ได้กำหนดบทบาทในการแสดงให้แก่แกนนำชุมชนให้เข้ามาสู่กระบวนการของกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งเกิดจากการแสวงหาผ่านเวทีรับความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งจะได้คนที่เหมาะสมกับงานและเป็นคนที่มีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ เมื่อได้คนที่มีความสมัครใจและตรงความถนัดของตนเอง การกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมก็ง่ายขึ้นด้วยความที่แกนนำแต่ละคนมีความถนัดและความชอบเป็นการส่วนตัวในประเด็นนั้นๆ อยู่เป็นทุนเดิม เมื่อกิจกรรมดำเนินไปได้ระยะหนึ่งจึงมีการพัฒนาแกนนำด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การศึกษาดูงาน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มเติมความรู้แล้วยังถือเป็นการเสริมแรงทางจิตวิทยาที่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความสำคัญของตัวเองในกระบวนการพัฒนา หลังจากนั้นก็ไปสู่ขั้นตอนสูงสุดคือการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่ง 5 ขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การเป็นผู้นำที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงของสุขภาวะชุมชนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาพบว่าการมีคุณลักษณะที่ดีของผู้นำทั้ง 2 ด้านได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วย ความอดทน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือความมีจิตอาสา มีความคิดเป็นระบบและเป็นผู้นำทางความคิดแบบเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเริ่มต้น กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ การมีวิสัยทัศน์ การเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ และการมีความสามารถในการเรียนรู้และใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ เข้าใจบริบทและเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของท้องถิ่น มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น และความเป็นคนที่มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถก่อให้เกิดสุขภาวะแก่ชุมชนท้องถิ่นได้ทั้ง 4 มิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของยัมมาริโนและดูบินสกี(Yammarino & Dubinsky, 1994, pp.790-791 อ้างถึงใน Jon L. Pierce, John W. Newstrom. 2011, p.371) ซึ่งได้แบ่งคุณลักษณะของผู้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ด้านเช่นกัน คือ ด้านบุคลิกภาพส่วนตัว และ ความรู้ความสามารถของผู้ผู้นำ 1. ด้านบุคลิกภาพของผู้ผู้นำ ประกอบด้วย 1) มีความอดทน เสียสละ โดยไม่หวังผลตอบแทน 2) มีความมั่นใจและเชื่อมั่นในตนเอง 3) มีความซื่อสัตย์และคุณธรรม 4) มีความคิดเป็นระบบและเป็นผู้นำทางความคิดแบบเปลี่ยนแปลงในลักษณะการริเริ่ม กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจตลอดจนการมีวิสัยทัศน์ 5) มีความมุ่งมั่นความสำเร็จในระดับสูง 6) ได้รับการยอมรับ น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ 7) เป็นที่ปรึกษาและที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้ 8) มีความสามารถในการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ 9) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม โดยการกระจายอำนาจและให้ความสำคัญกับทุกคนในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่า 2. ด้านทักษะของผู้ผู้นำ ประกอบด้วย 1) เข้าใจบริบทและการทำงานภายในองค์กร 2) เข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กร 3) การจัดโครงสร้างภายในองค์กรที่เหมาะสม 4) มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร 5) ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น 6) มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานขององค์กร และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 7) ดำเนินงานตามเป้าหมายขององค์กร

ในประเด็นนี้ผู้นำทั้ง 4 พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นนายกสิรินทร์ อินทร์ดี นายสุรียา ยี่ขุน นายถัน จุลนวล และอดีตนายกขุนทอง บุญยประวีตร ได้เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในตัวแกนนำพัฒนา อาสาสมัคร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจนเกิดเป็นกระบวนการพัฒนาและเกิดตัวบุคคลปรากฏเด่นชัดในการพัฒนา ดังนั้นขั้นตอนแรกของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาสุขภาวะในพื้นที่ คือ การกระตุ้นให้เกิดกระบวนการในการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ และร่วมรับผล ประโยชน์ ผลที่ตามมาคือ ความต่อเนื่องและยั่งยืนของการเกิดกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในกระบวนการจะเกิดความหวงแหนในสิ่งที่ได้ร่วมสร้าง สอดคล้องกับ รัตติกรณ์ จงวิศาล (2544:32) ได้ให้ความหมายไว้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) หมายถึงระดับพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงให้เห็นในการจัดการหรือการทำงาน เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวังพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวังพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูง

ขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่มหรือสังคมเพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน

บทบาทของผู้นำในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่ากระบวนการผลักดันที่เกิดขึ้นในกระบวนการเปลี่ยนแปลง คือ กระบวนการกระตุ้นให้มีการระเบิดจากภายในของผู้ที่มีจิตอาสา และต้องการที่จะแสดงบทบาท เมื่อได้รับการตอบรับสิ่งที่ดีตามมาคือกลุ่มคนทำงานที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้การเป็น “ต้นแบบ” ของผู้นำมีผลเป็นอย่างมาในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดี คือการเป็น “ต้นแบบ” จริงๆ ในทุกเรื่องที่ได้กล่าวเป็นนโยบาย หรือ แนวปฏิบัติออกไป เพราะนั่นคือการแสดงต้นแบบที่ไม่ต้องใช้อำนาจบีบบังคับมากมายว่าทำไมต้องทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ ซึ่งผลที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต้องใช้เวลาอันยาวนาน หากแต่เป็นความสมัครใจที่ประชาชนในพื้นที่ แขนงนำการพัฒนาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างเห็นพ้องกัน

เมื่อเป็นต้นแบบแล้วผู้นำต้องมีวิธีในการจูงใจ สำหรับวิธีการเสริมแรง จูงใจและสร้างพลังคนในการเป็นคนอาสาในพื้นที่ ผู้นำต้นแบบคนนี้ได้ใช้วิธีการในการ “ดึง” คนที่มีความคิดต่าง ความคิดดีจากที่ประชุมต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับต้น คือ สร้างโอกาสในการร่วมคิด ระดมความคิด เมื่อเห็นแววก็นำคนเหล่านั้นมาสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาขั้นต่อ ๆ มา คือ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งกระบวนการนี้เกิดจากการไม่หวังอำนาจไว้กับตัวเองสามารถสร้างความไว้วางใจ ความทุ่มเทแรงกายแรงใจซึ่งกลายเป็นความผูกพันในการทำงานอาสาของผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และต้องเป็นคนสนใจใฝ่รู้ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการเป็นผู้นำที่ต้องเป็นคนที่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และมีความพยายามที่ไม่หยุดนิ่งในการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มจากความเข้าใจในบริบทของตนเอง

คุณลักษณะอีกประการที่สำคัญ คือ ความสามารถในการสร้างพันธมิตรกับองค์กรอื่นเพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในการทำงานด้านต่างๆ ซึ่งสิ่งที่ตามมาคือ ผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเห็นได้ชัด สร้างประโยชน์และคุณค่าอย่างมหาศาล ความมีวิสัยทัศน์ดังกล่าวนี้จึงเป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งของผู้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดี นอกจากนั้นคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดีจะต้องเป็นคนที่สามารถประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งการประสานความร่วมมือที่ดีนั้นต้องสามารถประสานประโยชน์ได้ด้วย ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักของการบริหารจัดการ คือ ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์

เมื่อใดที่ผู้นำมีภาวะและคุณลักษณะครบถ้วนตามที่กล่าวมา ผู้นำจะสามารถสร้างกระบวนการสร้างผลงาน สร้างคน และสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับสุชาติทิพย์ ภู่อัครสวัสดิ์ (บทคัดย่อ.2559) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ระดับคะแนนบุคลิกภาพ 5 องค์ประกอบ ด้านความมั่นคงทางอารมณ์ ด้านการเปิดเผยตัวเอง ด้านความเข้าใจผู้อื่น และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับสูง และด้านการเปิดรับประสบการณ์อยู่ในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพ 5 องค์ประกอบทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขตจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับพระอภิรักษ์ อภิรักษ์โท (เศรษฐกิจ)(2557) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักเสขียวัตถ์ ผลการศึกษาพบว่า บุคลิกภาพหมายถึงคุณลักษณะส่วนรวมของพฤติกรรมของบุคคล และนับว่ามีความสำคัญเป็นอันมากทั้ง

ในกิจกรรมงานชีวิตภายในบ้านและชีวิตในสังคมโดยทั่วไป บุคลิกภาพย่อมแบ่งออกได้เป็นชนิดต่าง ๆ มากมาย เช่นความยินดี ร่าเริง ความน่าเชื่อถือไว้วางใจ ความฉลาดความสุภาพอ่อนโยน เป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในบุคคล มากน้อยผิดกัน บุคลิกภาพจะแสดงออกในรูปของมารยาทผู้ดีหรือมารยาทสังคม ซึ่งในสังคมไทยจะเรียกว่าสมบัติของผู้ดีซึ่งรวมอยู่ในหัวข้อสำคัญของสัปบุริสธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้จึงมกล ประสมสุข (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นในความคิดเห็นของประชาชน : กรณี ศึกษาเขตพื้นที่ อบต.เกาะลอยผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ ด้านบุคลิกภาพทั่วไปและคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นด้านบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับงานโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งสอดคล้องกับภุทธิพิศ ภัทรวิมลโชติพงศ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องเทศบาลตำบลคำพรานกับการส่งเสริม พัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้นำชุมชนควรมีการมอบหมายงานตามความเหมาะสม ตามความถนัดตามความสามารถตรงกับตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ ส่งเสริมเพื่อนร่วมงานให้แสวงหา ความรู้พัฒนาศักยภาพ ผู้นำชุมชนควรให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานได้รับข่าวสารและข้อมูลที่เป็นจริง ในการปฏิบัติงานขององค์กร เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น 2) ผู้นำชุมชนต้อง มีการพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ที่หลากหลายมีความรู้รอบตัวสามารถนำความรู้ด้านวิชาการนำมาบูรณา การร่วมกับความรู้ภายในชุมชน มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลผู้นำชุมชนควรมีทักษะด้านจิตวิทยา ทักษะบริหาร งาน ทักษะในการบริหารคน ทักษะการวางแผนงานผู้นำชุมชนควรมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาต่างๆของ ชุมชน เน้นความสามัคคีปรองดองของชุมชนเป็นหลัก 3) ควรมีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการทำงาน สอดคล้องกันกับผู้ร่วมงานประสานความร่วมมือกับผู้ร่วมงานควรส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานให้เอื้อ ต่อการปฏิบัติหน้าที่จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี 4) ปรับปรุง บุคลิกภาพให้ดูดี วางตัวเหมาะสม กล้าคิดกล้าแสดงออกในทางที่ดี มีลักษณะความเป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่น ในตนเองสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะน่าฟัง เป็นกันเอง รู้จักกาลเทศะ 5) ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมใน การปกครองผู้ร่วมงาน ให้ความเสมอภาคกับทุกคนมีกฎระเบียบแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้ผู้ ร่วมงานอยู่ในขอบเขตตัดสินใจโดยยึดหลักความถูกต้อง 6) ปัญหาอุปสรรคของคุณลักษณะผู้นำชุมชนของ เทศบาลคำพรานพบว่าผู้นำชุมชนมีระดับการศึกษาน้อย ทำให้ขาดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและผู้นำชุมชน ยังมีรายได้น้อยทำให้ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจากผลการศึกษาทุกคนแสดงให้เห็นความสอดคล้อง ถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของผู้นำ บุคลิกลักษณะส่วนตัว และผลการพัฒนาท้องถิ่น

วิธีการและกระบวนการในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง/การพัฒนาชุมชน

กลไกในการขับเคลื่อนในการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งมีกลุ่มแกนนำและสมาชิก ได้อธิบายถึง คุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษ ดังนี้

- 1) มีความเสียสละโดยไม่หวังผลประโยชน์อื่นใดตอบแทน ทั้งร่างกาย แรงทรัพย์ เป็นการเสีย สละที่พร้อมเต็มใจอย่างไม่ทำให้ตนเอง ครอบครวัและชุมชนเดือดร้อน
- 2) การเรียนรู้โดยการสั่งสมประสบการณ์ซึ่งจะก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ ต้องเป็นผู้ที่มีความคิดกว้าง ไกลโดยต้องมีมุมมองในการสร้างมโนทัศน์จากความฝันสู่ความจริงได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจเกิดจาก ประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ที่ได้สั่งสมมา เพื่อประยุกต์ใช้ในการเป็นแกนนำ อีกทั้งยังเป็นการสร้างโอกาส ในการพัฒนาชุมชนและสมาชิกในชุมชน
- 3) เป็นผู้นำทางความคิด ที่สามารถนำความคิดของชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้จริง มีตัวอย่างที่เป็น รุปธรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น
- 4) มีความคิดเป็นระบบ เป็นความสามารถที่จำเป็น เพราะการคิดเป็นระบบนั้นทำให้สามารถ

ทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์ถึงลำดับความสำคัญของปัญหา ทำให้ทราบว่าควรลงมือแก้ไขเรื่องใดก่อน

5) มีความกล้าที่จะรับผิดชอบ เพราะในการดำเนินกิจกรรมต่างๆนั้นย่อมมีทั้งที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลว ดังนั้นแกนนำที่ดีต้องมีความกล้าที่จะรับผิดชอบเมื่อเกิดความล้มเหลว และพร้อมที่จะแก้ไขต่อไป ในทางตรงข้ามหากว่าประสบความสำเร็จก็พร้อมที่จะยินดีและชื่นชมกับความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยไม่ทรนงตนว่าความสำเร็จนั้นเกิดมาจากตนเพียงคนเดียว

6) มีความมุ่งมั่นสูง เพราะบ่อยครั้งที่แกนนำมาถูกกล่าวหา ถูกเหยียดหยามจากบุคคลรอบข้าง และบ่อยครั้งที่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมักจะไม่ประสบความสำเร็จในช่วงเริ่มแรก เพียงแต่ขอให้มีความมุ่งมั่นและเพียรพยายามยืนหยัดไปบนแนวทางที่ถูกต้อง เมื่อเวลาผ่านไปก็จะได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่

7) มีความสามารถด้านเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้แบบใดและที่สำคัญ แกนนำจะต้องเป็นผู้ที่พร้อมจะเรียนรู้อยู่เสมอ รู้จักเรียนรู้ที่จะนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ รู้จักการแสวงหาความรู้ใหม่ๆอยู่เสมอ รู้จักประยุกต์องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมกับองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำมาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิต

8) เป็นผู้ที่มีคุณธรรมหรือมีหลักศาสนาควบคุมจิตใจ เพราะการเป็นแกนนำที่ดีนั้นต้องเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการเป็นผู้ที่มีคุณธรรมหรือมีหลักศาสนาควบคุมจิตใจนั้นจะทำให้ไม่หลงใหลหรือตกอยู่ในกลอุบายของความชั่วร้ายทั้งปวง เป็นการสร้างความน่าเชื่อถืออันจะนำมาซึ่งความศรัทธาที่สมาชิกในชุมชนมอบไว้ให้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ

พบว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงนำมาซึ่งการมีสุขภาพที่ดีของชุมชนส่งผลให้เกิดสุขภาพ 4 มิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ด้วยกระบวนการที่ชัดเจนจากกิจกรรมต่างๆในแต่ละพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดสุขภาพของประเวศ วะสี (2543 : 4) กล่าวถึงกระบวนการที่ค้นคว้าด้วย “สุขภาพ”ว่า เป็นเรื่องของวิถีชีวิตทั้งหมด ที่ต้องคิดเป็นองค์รวมโดยแบ่งสุขภาพหรือภาวะที่เป็นสุขออกเป็นมิติต่างๆ ที่มีความเกี่ยวพันกันได้ 4 มิติด้วยกันคือ

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลังใจ ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียงไม่มีอุปสรรคอันตรายและมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ

2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา สัมผัสได้กับสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ รวมถึงลดการเห็นแก่ตัว

3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีมีครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ มีความเป็นประชาสังคม มีระบบการบริการที่ดี และมีบริการที่เป็นกิจการทางสังคม

4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำความดีหรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงสุด เช่น การเสียสละ การมีความเมตตากรุณา การเข้าถึงพระรัตนตรัยหรือการเข้าถึงพระเจ้า เป็นต้น ความสุขทางจิตวิญญาณเป็นความสุขที่ไม่ระคนอยู่กับความเห็นแก่ตัว แต่เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความหลุดพ้น จากความมีตัวตน (Self Transcending) จึงมีอิสรภาพ

มีความผ่อนคลายอย่างยิ่ง สุขภาพดีอย่างยิ่ง มีผลดีต่อสุขภาพทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และเทศบาล ควรมีนโยบายเด่นชัดในการผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจน สามารถถ่ายทอดได้ เพื่อการพัฒนาได้ในทุกพื้นที่ โดยอาจมีการสร้างเป็นหลักสูตรเฉพาะให้ผู้นำต้องผ่านการฝึกและผ่านการรับรองในทักษะของผู้นำ ได้แก่ เข้าใจบริบทและเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของท้องถิ่น มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และวางแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น และความเป็นคนที่มีความเข้าใจและสามารถคาดการณ์ผลกระทบการดำเนินงานและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. รัฐควรนำผลการศึกษาไปกำหนดนโยบายในเรื่องของการกำหนดคุณสมบัติ เฉพาะของผู้นำท้องถิ่นในกระบวนการสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. จากผลการวิจัยที่พบความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างชัดเจนระหว่างตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ผู้นำที่มีคุณลักษณะทางบุคลิกภาพและทักษะที่คล้ายคลึงกัน ความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ดังนั้น ควรมีการวิจัยเพื่อสำรวจคุณลักษณะของผู้นำชุมชนและท้องถิ่นในพื้นที่เครือข่ายตำบลสุขภาวะในจังหวัดสงขลา เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาผู้นำหรือการ เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการทำงานพัฒนาอย่างตรงจุดในแต่ละพื้นที่ต่อไป

2. ควรวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรผู้นำชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขและดำเนินการแก้ปัญหาอย่างตรงจุดในแต่ละพื้นที่ต่อไป

3. ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการนำรูปแบบของผู้นำต้นแบบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาวะชุมชนไปดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและเกิดองค์ความรู้ใหม่ในพื้นที่อื่นต่อไป

บรรณานุกรม

- จกมล ประสมสุข.(2549). *คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นในความคิดเห็นของประชาชน* : กรณีศึกษาเขตพื้นที่ อบต.เกาะลอย. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต(การบริหารงานท้องถิ่น).มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระอภินันท์ อภินันโท (เศรษฐกิจ).(2556). *การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักเสขียวัตร*.สาขาวิชาการพัฒนาระดับสูง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2551). *สุขภาวะที่สมบูรณ์*. นิตยสารหมอชาวบ้าน. เล่มที่ 351, กรกฎาคม. กรุงเทพฯ.
- ภาวิณี ไชยภาค.(2554). *ไปเที่ยวบ้านไกล เธอ ป่า นา เล*. โครงการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลท่าข้ามและขยายไปสู่เครือข่าย.สำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ.
- ภูจิตพิศ ภัทธวุฒิชิตพงศ์.(2553). *เทศบาลตำบลคำพรานกับการส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชน*. รายงาน การศึกษาอิสระ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เมธา บุญประวีตรและคณะ.(2552). *ตัวชี้วัดสุขภาวะตามธรรมนูญสุขภาพชุมชน ตำบลชะแล อำเภอลำลูกขัน จังหวัด สงขลา ฉบับที่ 1*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สำนักธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล.(2552). *ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2552*.
- สุดาทิพย์ ภู่อัครสวัสดิ์และคณะ.(2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดนครราชสีมา*.วิทยานิพนธ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.
- Pierce, J. L. & Newstrom, J. W. 2011. *Leaders and the leadership process: readings, Selfassessments and applications*. (6th ed.) New York, McGraw-Hill.